

Андрій ЛЕБІДЬ
Микола НАЗАРОВ

ІНСТРУМЕНТИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ В УКРАЇНІ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Л 33 Лебідь А. Є., Назаров М. С. Інструменти громадської участі в Україні: навчально-методичний посібник / А. Є. Лебідь, М. С. Назаров. – Суми: Вид-во СумДУ, 2020. – 73 с.

У навчально-методичному посібнику розглянуто основні інструменти громадської участі, які є ефективними засобами впливу громадськості на процес прийняття рішень органами влади. Ці інструменти представлено у чотирьох формах: монологові, діалогові, полілогові та синтезуючі.

Посібник розрахований на студентів денної та заочної форм навчання усіх спеціальностей, що вивчають курс «Демократія: цінності, принципи, механізми». Посібник може стати в нагоді громадським активістам, науковцям, викладачам та усім, хто цікавиться питаннями громадського самоврядування.

Видано за підтримки та сприяння
Центру досліджень регіональної безпеки
Сумського державного університету

© Лебідь А. Є., 2020
© Назаров М. С., 2020
©Сумський державний
університет, 2020
©Центр досліджень
регіональної безпеки, 2020

ПЕРЕДМОВА

Розвиток громадянського суспільств тісно пов'язаний з рівнем співпраці органів влади з громадськістю щодо управління державними справами. В умовах розвиненого демократичного суспільства держава поступається частиною своїх повноважень у державній та управлінській сферах самоорганізованим та самоврядним структурам.

Свідоме й активне громадянське суспільство вимагає від влади бути соціально підзвітною. Залучення громадськості до підготовки та прийняття владних рішень сприяє прозорості, зрозумілості таких процесів, підвищенню відповідальності посадових осіб.

Налагоджена і злагоджена взаємодія державних та місцевих інституцій з громадянами сприяє успішному розвитку країни, гнучкості й швидкості у вирішенні нагальних проблем громади, оперативному реагуванню і попередженню загроз та викликів.

Механізми та інструменти розвитку активного громадянства заактуалізують нові можливості у здійсненні права самостійно вирішувати нагальні проблеми своїх громад, враховуючи регіональні, соціальні, культурні, духовні та інші особливості.

Необхідною складовою цього процесу є сприяння підвищенню рівня активного громадянства через механізми та інструменти громадської участі, вибудовування дієвих каналів комунікації на рівні «громада – влада», а також синергійний ефект в практиці оцінки соціальних процесів та ефективності управління соціально-економічним та культурним розвитком об'єднаних територіальних громад.

Класифікація типів громадян

Особисто відповідальний громадянин	Громадянин-учасник	Громадянин, орієнтований на справедливість
------------------------------------	--------------------	--

Громадянин

відповідальний у своїй громадській діяльності

офіційно працевлаштований та платить податки

дотримується законів

волонтерить

Аби вирішити соціальні проблеми та вдосконалити суспільство, люди повинні мати гарний характер, бути відповідальними, законслухняними

Громадянин

активний учасник та організатор заходів у громаді

організує діяльність громади

знає, як працюють державні агенції

знає стратегії виконання колективних рішень та завдань

Аби вирішити соціальні проблеми та вдосконалити суспільство, люди мають активно долучатися до дій, бути лідерами в межах громади

Громадянин

критично оцінює соціальні, політичні та економічні структури

активна протидія проявам несправедливості

обізнаний про методи досягнення системних змін

Аби вирішити соціальні проблеми, удосконалити суспільство, люди повинні дебатовати, змінювати системи та структури нерівності

МОЯ ГРОМАДА

Люди, які живуть в об'єднаних громадах, не завжди знають про принципи їх функціонування: хто утримує школу та медзаклади, як обирати і відкликати старосту, як формується керівництво ОТГ і як люди можуть контролювати дії влади.

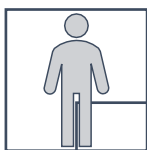
Для вирішення питання інформування жителів ОТГ, було запущено [онлайн-гру, що руйнує міфи децентралізації «Моя громада».](#)

Кожне із запитань супроводжується коментарем, який розгортає правильну відповідь, містить приклади з практики – найпереконливіший аргумент, зрештою. Мета гри - наголосити на одному з найважливіших принципів життя об'єднаної громади – делегуванні влади і відповідальності за обраних керівників ОТГ та контролі за їхньою діяльністю і особистій участі в житті громади.

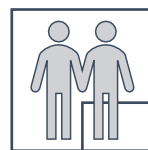
ІНСТРУМЕНТИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ

Одним із завдань демократії участі є розбудова громадського суспільства та залучення громадян до прийняття остаточних рішень з питань, що безпосередньо їх стосуються (реалізація прав, безпека, відпочинок тощо).

МОНОЛОГІ

- автор має власну думку, бачення, пропозиції
- автор не знає ані думок, ані реакції адресата;
- автор не знає ані думок, ані реакції інших громадян

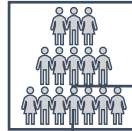
ДІАЛОГІ

- автор має змогу озвучити свою ідею, пропозицію;
- має змогу почути реакцію на них;
- поставити уточнюючі запитання та отримати додаткову інформацію

ПОЛІЛОГОВІ

- усі учасники мають змогу не тільки чути один одного, ділитися ідеями та пропозиціями, а й обговорювати їх та приймати спільні рішення

СИНТЕЗУЮЧІ

- узгоджене, скоординоване у часо-просторі вираження своєї громадянської позиції

Громада + влада = результат
формула успішного розвитку громади

Інструменти громадської участі

МОНОЛОГОВІ

Запит на інформацію

Звернення громадян

Електронна петиція

Колективні звернення

Місцева ініціатива

Громадська експертиза

Громадянські кампанії

Мирні зібрання

ДИАЛОГОВІ

Прийом депутата, мера

Зустріч депутата з виборцями

Сесії міськради, виконкоми

Річні звіти міських голів, депутатів

ПОЛЛОГОВІ

Громадські
слухання

Громадські
обговорення

Публічні
консультації

Консультативно-
дорадчі органи

Загальні
збори
громадян

Органи
самоорганізації
населення

СИНТЕЗУЮ

Місцевий
референдум

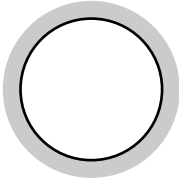

Соціологічні
опитування

Місцеві вибори

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ В УКРАЇНІ: ОГЛЯД ІНСТРУМЕНТІВ

МАЮТЬ ОНЛАЙН-ФОРМАТ

Запит на інформацію: online-форма

Звернення громадян: online-форма та модифікації

Електронна петиція

Бюджети громадської участі: online-голосування

Громадянські кампанії: online

Прийом посадовців: online-запис

Зустріч депутата з виборцями: online-трансляції

Сесії міської ради, засідання депутатських комісій, виконком: online-трансляції

Звітування міського голови та депутатів: online-трансляції

Громадські обговорення: online-обговорення та електронна пошта

Консультативно-дорадчі органи, робочі групи: online-голосування

Соціологічні опитування: online-опитування, google-форми

Публічні консультації

НЕ МАЮТЬ ОНЛАЙН-ФОРМАТУ

Колективне
звернення

Конкурс
бюджетних грантів

Місцева ініціатива

Мирні зібрання,
пikети, акції
протесту

Громадські
слухання

Загальноміські
форуми

Загальні збори
громадян

Місцевий
референдум

Місцеві вибори

ІННОВАЦІЙНІ

Відкриті бюджети

Портали
відкритих даних

Геопортали міст

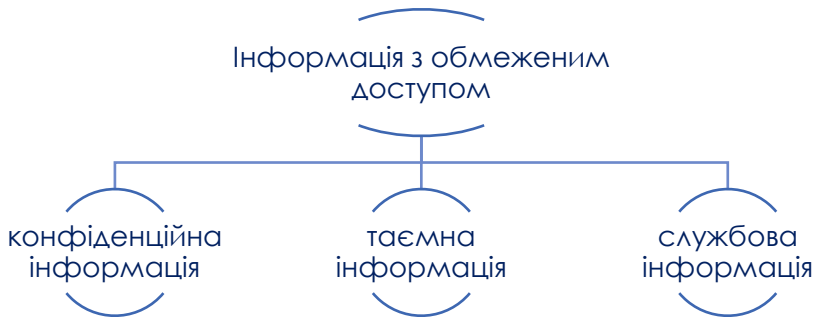

ЗАПИТ НА ІНФОРМАЦІЮ

[Закон України «Про доступ до публічної інформації»](#)

Публічна інформація - це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації.

Розпорядники інформації

Суб'єкти владних повноважень (органи державної влади, органи місцевого самоврядування).

Юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів.

Особи, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором

Суб'єкти господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями

Суб'єкти господарювання, які володіють інформацією про стан довкілля; інформацією про якість харчових продуктів і предметів побуту; інформацією про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян; іншою інформацією, що становить суспільний інтерес і є суспільно необхідною інформацією

Інформація, яку зобов'язані надати

Будь-яка публічна інформація, що знаходиться у їхньому володінні і яка не є інформацією з обмеженим доступом

Інформацію щодо використання бюджетних коштів

Інформацію, пов'язану з виконанням їхніх обов'язків

Інформацію щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них

Оформлення запитів на інформацію

За формою подання запиту на отримання публічної інформації

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0629-11>)

або через сайт «Доступ до правди»

(<https://dostup.pravda.com.ua/>)

Електронний запит на отримання інформації подається у довільній формі і має містити такі обов'язкові відомості:

- ім'я та прізвище запитувача¹ (для фізичної особи), найменування (для юридичної особи);
- поштову адресу або адресу електронної пошти, а також номер засобу зв'язку (телефону), якщо такий є;
- загальний опис інформації або вид, назву, реквізити чи зміст документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо.

Строк розгляду запитів на інформацію

Розпорядник інформації має надати відповідь на запит на інформацію не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту.

У разі якщо запит на інформацію стосується інформації, необхідної для захисту життя чи свободи особи, щодо стану довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних подій, що сталися або можуть статись і загрожують безпеці

---

¹ Закон не вимагає будь-якого підтвердження справжності вказаних імені та прізвища запитувача.

громадян, відповідь має бути надана не пізніше 48 годин з дня отримання запиту.

У разі якщо запит стосується надання великого обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, розпорядник інформації може продовжити строк розгляду запиту до 20 робочих днів з обґрунтуванням такого продовження. Про продовження строку розпорядник інформації повідомляє запитувача в письмовій формі не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту.

Доступ до
інформації
забезпечується
шляхом

систематичного та оперативного
оприлюднення інформації в офіційних
друкованих виданнях

на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет

на єдиному державному веб-порталі
відкритих даних

на інформаційних стендах

шляхом надання інформації за запитом на
інформацію

У всіх випадках, коли йдеться про обмеження доступу до інформації, слід застосовувати трискладовий тест.

ТРИСКЛАДОВИЙ ТЕСТ

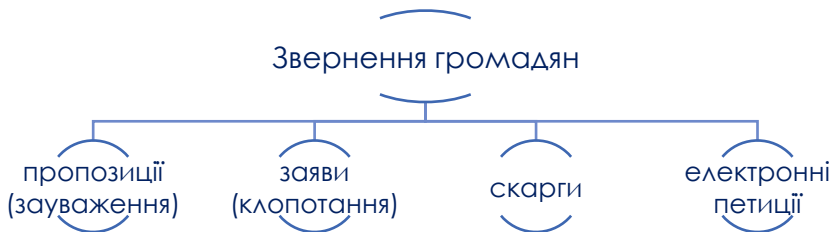
ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН

[Закон України «Про звернення громадян»](#)

[Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про звернення громадян" щодо електронного звернення та електронної петиції»](#)

Звернення адресуються органам державної влади і органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форми власності, об'єднанням громадян або посадовим особам, до повноважень яких належить вирішення порушених у зверненнях питань.

Пропозиція (зауваження) - звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення

правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства.

Заява (клопотання) - звернення громадян із проханням про сприяння реалізації їх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності. Клопотання - письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

Скарга - звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

Звернення: усне, письмове; індивідуальне, колективне

Усне

Викладається громадянином на особистому прийомі, за допомогою засобів телефонного зв'язку через визначені контактні центри, телефонні "гарячі лінії" та реєструється посадовою особою

Письмове

Надсилається поштою або передається громадянином до відповідного органу, установи особисто чи через уповноважену ним особу, з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку

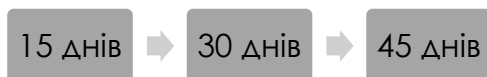

Звернення, які не підлягають розгляду та вирішенню

- письмове звернення без зазначення місця проживання
- письмове звернення, не підписане автором (авторами)²
- повторні звернення одним і тим же органом від одного і того ж громадянина з одного і того ж питання, якщо перше вирішено по суті
- звернення, терміни розгляду яких передбачено статтею 17 Закон України «Про звернення громадян»
- звернення осіб, визнаних судом недієздатними.

Термін розгляду звернень громадян

Звернення розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, - невідкладно,

але не пізніше 15 днів від дня їх отримання. Загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати 45 днів.

На обґрунтовану письмову вимогу громадянина термін розгляду звернення може бути скорочено.

---

² Звернення, з якого неможливо встановити авторство, визнається анонімним і розгляду не підлягає.

ЕЛЕКТРОННА ПЕТИЦІЯ

[Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про звернення громадян" щодо електронного звернення та електронної петиції»](#)

У петиції зазначаються резонансні загальні питання. Електронна петиція не може містити заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, заклики до вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини.

Електронна петиція має містити такі обов'язкові відомості:

- прізвище, ім'я, по батькові автора (ініціатора) електронної петиції
- адресу електронної пошти автора (ініціатора) електронної петиції
- викладено суть звернення.

Відповідальність за зміст електронної петиції несе її автор (ініціатор).

На веб-сайті відповідного органу або громадського об'єднання, що здійснює збір підписів, обов'язково зазначаються дата початку збору підписів та інформація щодо загальної кількості та переліку осіб, які підписали електронну петицію.

До кого можуть звернутися громадяни із електронними петиціями?

Президент України

<https://petition.president.gov.ua/>

Верховна Рада України

<https://itd.rada.gov.ua/services/Petitions/>

Кабінет міністрів України

<https://petition.kmu.gov.ua/>

Органи місцевого самоврядування

<https://e-dem.in.ua/>

Електронна петиція оприлюднюється на офіційному веб-сайті протягом двох робочих днів з дня надсилання її автором (ініціатором). Дата оприлюднення електронної петиції на офіційному веб-сайті є датою початку збору підписів на її підтримку. Розгляд відповідним органом електронної петиції, яка в установлений строк набрала необхідну кількість голосів на її підтримку, здійснюється невідкладно, але не пізніше десяти робочих днів з дня оприлюднення інформації про початок її розгляду.

Скільки підписів під петицією потрібно для її розгляду?

Кому адресована петиція	Кількість підписів
Президент України Верховна рада України Кабінет міністрів України	25 тис.
Орган місцевого самоврядування	до 1 тис. жителів - не менше ніж 50 підписів 1-5 тис. жителів - не менше ніж 75 підписів 5-50 тис. жителів - не менше ніж 100 підписів 100-500 тис. жителів - не менше ніж 250 підписів 500 тис.-1 млн. жителів - не менше ніж 500 підписів понад 1 млн. жителів - не менше ніж 1000 підписів

Електронна петиція, адресована відповідно Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, розглядається за умови збору на її підтримку не менш як 25000 підписів громадян протягом не більше трьох місяців з дня оприлюднення петиції. Вимоги до кількості підписів громадян на підтримку електронної петиції до органу місцевого самоврядування та строку збору підписів визначаються статутом територіальної громади.

МІСЦЕВА ІНІЦІАТИВА

[Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»](#)

Право мешканців населених пунктів брати участь у прийнятті рішень, що стосуються їх власного розвитку та розвитку місць, де вони проживають, закріплено на міжнародному та національному рівнях.

Місцеві ініціативи – це одна з форм безпосередньої участі громадян у місцевому самоврядуванні. Це форма волевиявлення членів територіальної громади, що полягає в ініціюванні розгляду міською, сільською, селищною радою будь-якого питання місцевого значення.

Залучення громадян – це комплекс засобів та технологій, який дозволяє залучити членів територіальної громади до прийняття рішень в межах компетенції громади та здійснення реального самоврядування, гарантованого законодавством. З іншого боку – це використання експертних, консалтингових та інших ресурсів територіальної громади для вирішення місцевих проблем.

Шкала громадської участі

Рівень залученості громадян

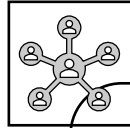

Методи залучення громадян

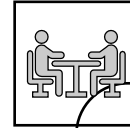
Інформування

- Брифінги
- Відкриті сесії ради
- Дні відкритих дверей
- Довідково-інформаційні центри
- Звіти
- Прес-конференції
- Сайт

Інформаційний зв'язок

- Анкетування, інтерв'ю
- Гарячі лінії, телефони довіри
- Чати
- Публічні дебати
- Звернення громадян
- Форуми
- Громадські приймальні

Діалог, партнерство

- Громадські, експертні комісії
- Наглядові ради
- Омбудсмен
- Об'єднання мешканців
- Профільні комітети, комісії, ради
- Відкриті заходи із прийняття рішень

Місцева ініціатива

Предмет місцевої ініціативи	члени територіальної громади можуть ініціювати у порядку місцевої ініціативи розгляд у раді будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування
Не можуть бути предметом місцевої ініціативи	<ol style="list-style-type: none"> 1) пропозиції, що суперечать Конституції та чинному законодавству України; 2) пропозиції, реалізація яких стосується території поза межами юрисдикції відповідної ради; 3) питання, які згідно з чинним законодавством рада вирішує лише за згодою територіальної громади (загальних зборів) села, селища, міста або на підставі результатів місцевого референдуму; 4) питання особистого життя громадян.

Місцева ініціатива має бути ¹⁾**оформлена письмово**

²⁾**у формі проекту відповідного рішення ради.**

ГРАФІК СТВОРЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВОЇ ІНІЦІАТИВИ

1 За 5 календарних днів до проведення установчих зборів громадян повідомити Сумську міську раду (далі СМР) про час, місце та мету зборів

3 Секретар СМР протягом 5 робочих днів з моменту отримання повідомлення, перевіряє документи та реєструє місцеву ініціативу

5 Протягом 3 робочих днів з дня отримання, виконавчі органи СМР надають висновки секретаря ради

7 Реєстрація ініціативи

9 Секретар ради протягом 3 робочих днів після реєстрації місцевої ініціативи направляє проєкт рішення на розгляд відповідних постійних комісій та виконавчих органів ради за належністю

11 Розгляд проєкту рішення на пленарному засіданні СМР

2 Протягом 10 календарних днів після установчих зборів повідомити про створення ініціативної групи СМР

4 Протягом 10 робочих днів з моменту реєстрації місцевої ініціативи до СМР подається повний пакет документів щодо місцевої ініціативи

6 У разі виявлення недоліків – групі громадян, які утворили місцеву ініціативу, надається 5 робочих днів на їх усунення, про що повідомляється у письмовій відповіді секретаря СМР

8 Протягом 2 робочих днів СМР оприлюднює проєкт рішення, запропонований місцевою ініціативою

10 Розгляд ініціативи відбувається на черговому засіданні СМР, але не раніше ніж через 20 робочих днів після оприлюднення ініціативи

12 В 10-ти денний строк направлення уповноваженому представнику ініціативної групи копії прийнятого рішення, яке набуло чинності

ГРОМАДСЬКА ЕКСПЕРТИЗА

[Закон України «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади»](#)

Громадську експертизу діяльності органу виконавчої влади може проводити громадська рада, при якому вона утворена, а також інститути громадянського суспільства.

Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади – це проведення інститутами громадянського суспільства (ІГС), громадськими радами оцінки діяльності органів виконавчої влади, ефективності прийняття і виконання такими органами рішень, підготовку пропозицій щодо розв'язання суспільно значущих проблем для їх врахування органами виконавчої влади у своїй роботі.

Інститути
громадянсько
го суспільства

громадські об'єднання

професійні спілки та їх об'єднання

творчі спілки та їх об'єднання

організації роботодавців та їх
об'єднання

благодійні та релігійні організації

ІГС-ініціатор громадської експертизи у письмовому запиті на таку має вказати:

- його найменування, відомості про легалізацію, місцезнаходження та електронну адресу;
- предмет і мету громадської експертизи;
- перелік документів, необхідних для проведення громадської експертизи;
- адресу, за якою надсилається відповідь на запит.

Інститут громадянського суспільства подає копію протоколу засідання, на якому було прийнято рішення про проведення громадської експертизи.

Орган виконавчої влади після надходження від інституту громадянського суспільства, громадської ради письмового запиту щодо проведення громадської експертизи:

У проведенні громадської експертизи може бути відмовлено, якщо:

- її предмет та мета суперечать законодавству;
- її предмет та мета виходять за межі компетенції відповідного органу виконавчої влади;
- запит не відповідає вимогам, визначеним пунктом 3 Порядку;
- посадові особи органу виконавчої влади чи їх близькі родичі є засновниками або входять до керівних органів відповідного ІГС, громадської ради.

Експертні пропозиції, підготовлені за результатами громадської експертизи подаються органу виконавчої влади у письмовій та електронній формі із зазначенням:

інформації про	обгрунтованої оцінки	пропозицій щодо
☐	☐	☐
☐ ініціатора громадської експертизи	☐ діяльності органу виконавчої влади	☐ розв'язання суспільно значущих проблем
☐ предмет і мету ГЕ	☐ ефективності прийняття і виконання ним рішень	☐ підвищення ефективності діяльності органу виконавчої влади
☐ експерти, які проводили експертизу	☐ реалізації владних повноважень	

Етапи проведення громадської експертизи

Орган виконавчої влади після надходження експертних пропозицій надсилає в письмовій та електронній формі Секретаріату Кабінету Міністрів України для розміщення на урядовому веб-сайті у рубриці «Громадянське суспільство і влада» інформацію про експертні пропозиції, а також затверджені органом виконавчої влади заходи для реалізації експертних пропозицій і відповідь органу виконавчої влади ІГС.

МИРНІ ЗІБРАННЯ

ст. 39 Конституції України

[Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»](#)

Мирні зібрання – будь-які публічні заходи, що проводяться у публічному місці мирно, без зброї.

Мирні зібрання

збори

мітинги

демонстрації

пікетування

Мирні зібрання відбуваються у не заборонених законом формах для вираження особистої, громадянської або політичної позиції з будь-яких питань. Зібрання вважається мирним, якщо його організатори мають мирні наміри.

Поняття «мирні» включає також поведінку, що ображає або дратує осіб, які не погоджуються з ідеями або заявами, що підтримуються зібранням.

Таким, що **не має мирного характеру** або втратило його, є зібрання, учасники якого масово умисно застосовують фізичну силу, зброю чи інші небезпечні засоби для заподіяння шкоди життю, здоров'ю або майну інших осіб.

Не поширюється порядок, встановлений для мирних зібрань на

зібрання, що проводяться з метою відпочинку, а також громадські, святкові та розважальні заходи, весільні процесії, похорони, концерти

загальні збори жителів села (сіл), селища, міста для вирішення питань місцевого значення

богослужіння, релігійні обряди, церемонії та процесії,

збори трудових колективів, засідання статутних органів управління юридичних осіб, об'єднання громадян, зустрічі з виборцями

? Хто може заборонити проведення мирного зібрання?

Заборонити проведення мирного зібрання може тільки суд. Справи про заборону мирних зібрань за позовами органів влади розглядають у першій інстанції окружні адміністративні суди.

? З яких підстав мирне зібрання може бути заборонене?

Мирне зібрання може бути заборонено лише в інтересах: національної безпеки та громадського порядку з метою:

- запобігання заворушенням чи злочинам;
- для охорони здоров'я населення;
- для захисту прав і свобод інших людей.

? Чи існують обмеження щодо кількості учасників?

Мінімальна кількість учасників мирного зібрання не встановлена. Реалізувати своє право на мирне зібрання може і одна особа.

Законодавство не містить обмежень щодо **максимальної кількості учасників мирного зібрання**, проте на практиці суди можуть заборонити мирне зібрання, якщо в місці його проведення не можливо розмістити таку кількість учасників про яку заявляють організатори.

?

Чи існують обмеження щодо форми, часу та місця мирного зібрання?

Щодо форми та мети мирного зібрання

Жодних обмежень щодо форми мирного зібрання не встановлено. Мирне зібрання може проводитися у формі пікету, мітингу, демонстрації, ходи чи іншої форми мирного зібрання визначеної організатором. Немає також жодних особливостей щодо мети мирного зібрання. Мирне зібрання може мати на меті висловлення політичної чи громадської позиції, проте порядок організації і проведення таких акцій буде однаковим.

Щодо часу мирного зібрання

Мирне зібрання може бути проведено в будь-який час вказаний у повідомленні організатором мирних зібрань. У разі, якщо мирне зібрання планується проводити в нічний час в безпосередній близькості від житлових будівель, то організаторам та учасникам мирного зібрання бажано утримуватися від використання звукопідсилювальної апаратури.

Щодо місця мирного зібрання

Мирне зібрання може проводитися в будь-якому публічному місці.

?

В яких випадках повідомлення не є обов'язковим?

Повідомлення про проведення мирного зібрання не обов'язкове у разі проведення спонтанного мирного зібрання. Спонтанне мирне зібрання – мирне зібрання,

спричинене подією, яку не можливо було завчасно передбачити, щоб повідомити про намір проведення зібрання, без попереднього сповіщення чи запрошення.

Не допускається проведення мирного зібрання

на об'єктах підвищеної небезпеки, територія яких закрита для вільного доступу

на території магістральних трубопроводів, що здійснюють транзит нафти, газу та продуктів їх переробки

на закритій для вільного доступу території земель оборони

на постійних злітно-посадкових майданчиках, вертодромах, злітно-посадкових смугах та руліжних доріжок постійно діючих аеропортів (аеродромів)

на територіях ядерних установок чи об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами

ДІАЛОГОВІ ІНСТРУМЕНТИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ

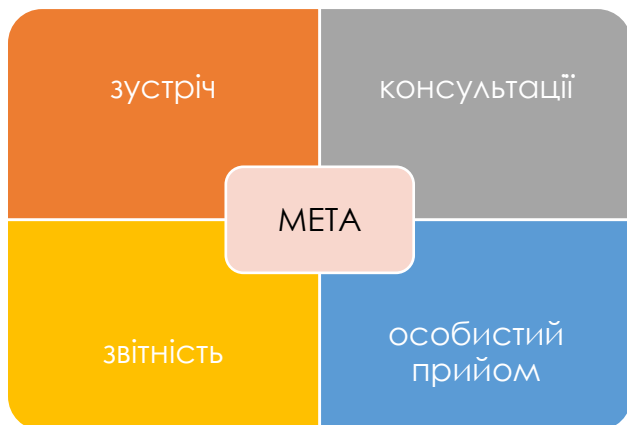

[Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»](#)

Статути територіальних громад

Плани роботи керівників та посадових осіб

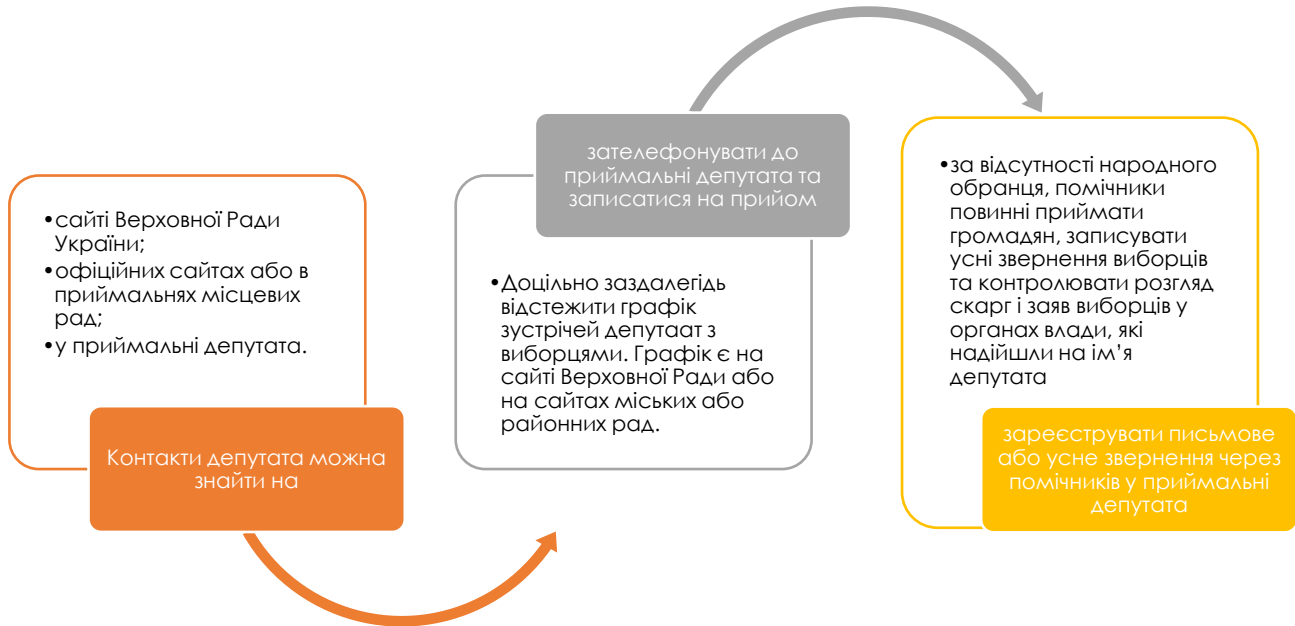
Плани особистого прийому громадян депутатами

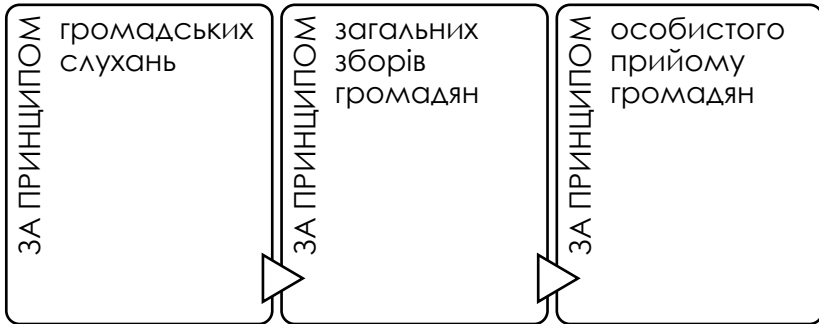
Ці інструменти поцілені на вивчення думок, побажань, рекомендації та зауважень жителів, за підсумками яких має бути розроблений відповідний план заходів для реалізації пропозицій чи їх вмотивоване відхилення.

Окремим результатом може бути подання депутатських запитів чи звернень по суті.

Як потрапити на прийом до свого депутата?

Як діють інструменти?

З якими питаннями краще звертатися?

Коли порушені права та інтереси громадян в межах компетенції народного обранця.

За потреби депутат перенаправить звернення виборця до компетентних органів. Але проігнорувати його депутат **не має права**.

Якщо не вдалося зустрітися з депутатом, то можна написати до нього звернення.

Звернення до депутата має містити:

- прізвище, ім'я, по батькові депутата, до якого звертається;
- адреса, куди надсилаєте звернення;
- ваші прізвище, ім'я, по батькові, адреса проживання, телефон;
- суть проблеми;
- підпис, дата;
- перелік документів, які додаються до листа.

Надіслати електронний лист можна на пошту депутата або на сайт відповідної ради.

ГРОМАДСЬКІ СЛУХАННЯ

[Постанова КМУ «Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля»](#)

[Постанова КМУ «Про затвердження Порядку проведення громадських слухань щодо врахування громадських інтересів під час розроблення проектів містобудівної документації на місцевому рівні»](#)

Громадські слухання – це можливість для територіальної громади прийняти безпосередню участь у здійсненні місцевого самоврядування, тобто порушенні питань та внесенні пропозицій щодо питань місцевого значення.

Громадські слухання проводяться у вигляді зустрічей членів громади з депутатами місцевої ради та посадовими особами місцевого самоврядування, а також з посадовими особами підприємств, установ та організацій комунальної форми власності.

Предмет громадських слухань

Проекти та програми, що виконуються чи плануються в територіальній громаді

Звіти депутатів та посадових осіб місцевого самоврядування

Звіти посадових осіб підприємств, установ і організацій комунальної форми власності

Предмет громадських слухань

Проект статуту територіальної громади

Охорона об'єктів культурної спадщини

Інші питання місцевого значення

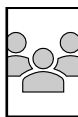

Ініціатором проведення громадських слухань є ініціативна група у складі:

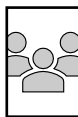
- членів територіальної громади, які досягли 18 років;
- не менше 3-х громадських організацій, ОСН (органи самоорганізації населення), ОСББ (об'єднання співвласників багатоквартирного будинку);
- не менше 5-ти юридичних осіб приватного права чи ФОПів;
- голова міської ради, 1/5 складу місцевої ради, виконавчі органи влади

За результатами розгляду пропозицій громадських слухань, **приймається одне з таких рішень:**

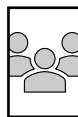
- врахувати пропозиції;
- відхилити пропозиції з обов'язковим зазначенням причин такого відхилення;
- частково врахувати пропозиції (в такому випадку зазначаються причини рішення, заходи для реалізації частини врахованої пропозиції, відповідальні посадові особи).

Громадські слухання проводяться не рідше одного разу на рік

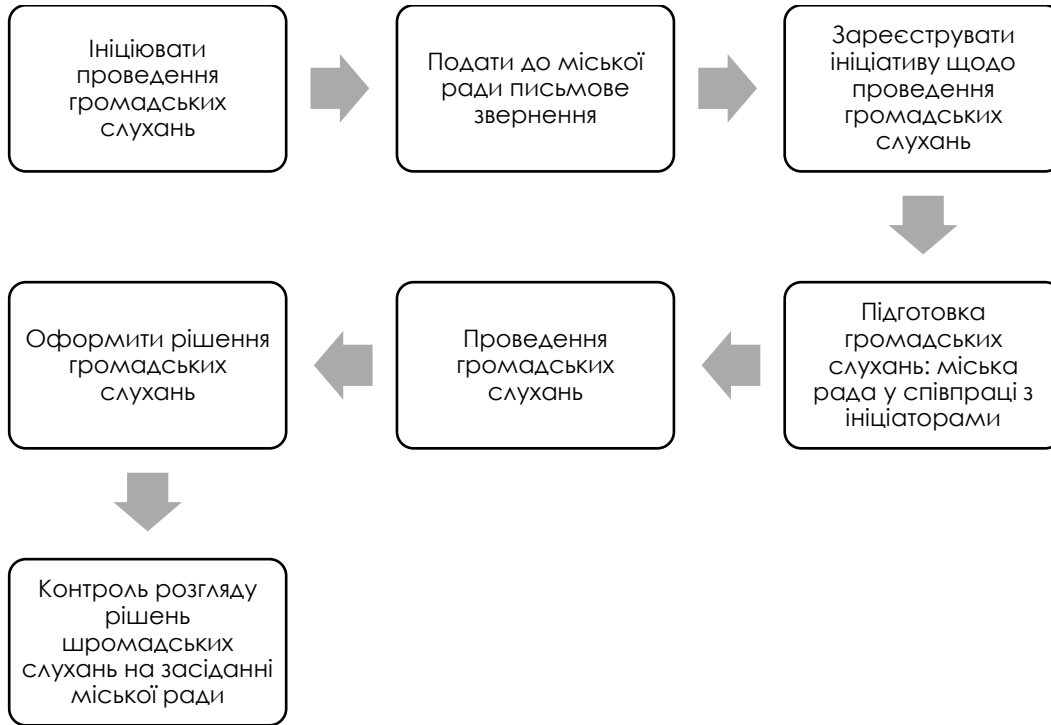

Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування

Порядок організації громадських слухань визначається статутом територіальної громади

Як провести громадські слухання?

КОНСУЛЬТАТИВНО- ДОРАДЧІ ОРГАНИ

[Постанова КМУ «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики»](#)

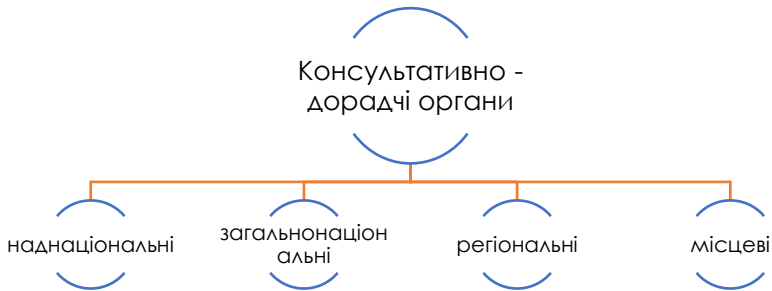
[Постанова КМУ «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996»](#)

[Постанова КМУ «Питання консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України»](#)

Консультативно-дорадчий орган – це колегіальна установа або орган, створені при органі публічної влади на постійній чи тимчасовій основі з метою забезпечення участі громадян в управлінні державними та суспільними справами шляхом проведення консультацій з громадськістю, попереднього обговорення питань, віднесених до компетенції органу публічної влади та здійснення громадського контролю за його діяльністю.

Наявність численних різновидів консультативно-дорадчих органів є важливим та перевіреном конституційно правовим досвідом, механізмом взаємодії органів публічної влади та громадськості. Найбільша перевага консультативно-дорадчих органів полягає в тому, що вплив громадськості на прийняття

нормативно-правових актів органами публічної влади має постійний та системний характер, що дозволяє регулярно залучати громадськість до нормопроектної діяльності органів публічної влади.

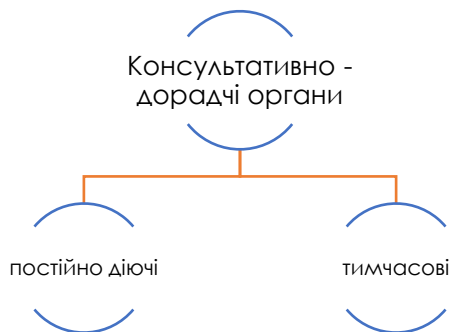
Наднаціональні консультативно-дорадчі органи – утворюються при міжнародних організаціях та наднаціональних об'єднаннях, а також їх статутних органах. Особливістю цих органів є інтернаціональний характер їхнього складу, який формується здебільшого за квотним принципом при активній участі в цьому процесі держав-членів відповідного міжнародного об'єднання (Венеціанська комісія).

Загальнонаціональні консультативно-дорадчі органи – утворюються при центральних органах державної влади. Основними завданнями консультативно-дорадчих органів є: сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади з питань, що належать до його компетенції; підготовка пропозицій щодо формування й реалізації державної політики у відповідній сфері; визначення шляхів, механізмів та способів вирішення проблемних питань, що виникають

під час реалізації державної політики у відповідній сфері; підвищення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади; удосконалення нормативно-правової бази з відповідних питань.

Регіональні консультативно-дорадчі органи – утворюються при регіональних органах публічної влади для забезпечення комплексного підходу в здійсненні покладених на них функцій з урахуванням інтересів місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій і громадян при здійсненні регіональними органами публічної влади окремих своїх функцій чи виконанні поставлених перед ними конкретних завдань у межах певного регіону.

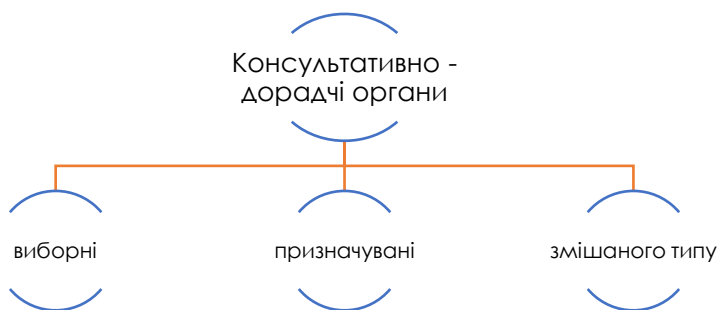
Місцеві консультативно-дорадчі органи – утворюються при місцевих органах публічної влади, при органах місцевого самоврядування та є найбільш наближеними у своїй діяльності до громадськості.

Постійно діючі консультативно-дорадчі органи утворюються на не визначений час з виконанням функцій щодо сприяння органам публічної влади в

прийнятті нормативно-правових актів у певній сфері суспільних відносин. Специфікою цих органів є обов'язкове проведення засідань з певною хронологічною частотою. План їх роботи має довгостроковий характер та зазвичай розробляється з урахуванням планів нормопроектної діяльності органів публічної влади, з якими вони взаємодіють.

Тимчасово діючі консультативно-дорадчі органи утворюються на певний строк для вирішення конкретних завдань у вигляді підготовки проекту необхідного нормативно-правового акту, після чого припиняють свою діяльність.

Виборні консультативно-дорадчі органи, склад яких обирається громадськістю, коли інститути громадянського суспільства подають кандидатури до складу консультативно-дорадчого органу або шляхом самовисування громадян своїх кандидатур для участі в консультативно-дорадчому органі.

Призначувані консультативно-дорадчі органи, склад яких призначається органами публічної влади.

Можливий варіант спільної участі громадськості та органу публічної влади в призначенні його членів, за якого інститути громадянського суспільства подають до органу публічної влади кандидатури, який на основі поданих пропозицій видає правовий акт про призначення членів консультативно-дорадчого органу.

Консультативно-дорадчі органи, які сформовані за змішаним типом – частина членів консультативно-дорадчого органу обирається громадськістю, а інша частина призначається органами публічної влади.

Правовою основою утворення та діяльності консультативно-дорадчих органів є Конституція України, закони та інші нормативно-правові акти. Консультації з громадськістю проводяться з метою залучення громадян до участі в управлінні справами у сфері життєдіяльності міста, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність виконавчих органів міської ради, а також забезпечення гласності, відкритості та прозорості діяльності зазначених органів.

Метою діяльності консультативно-дорадчих органів є	організація виконання актів органів влади
	координація діяльності суб'єктів з питань, вирішення яких входить до їх компетенції

ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

[Закон України «Про органи самоорганізації населення»](#)

Орган самоорганізації населення (ОСН) – це представницький орган, що створюється жителями, які на законних підставах проживають на території селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених Законом України «Про органи самоорганізації населення».

ОСН поєднують риси як органу публічної влади, так і громадської організації: з одного боку, вони беруть участь у вирішенні питань місцевого значення, що передбачає наявність в органі самоорганізації населення певних повноважень, якими їх наділяє орган публічної влади - міська рада; а також те, що органи самоорганізації населення здійснюють свої повноваження в межах відповідної території; з іншого - ОСН працюють на громадських засадах, їх діяльність базується на засадах добровільності щодо взяття на себе окремих повноважень публічної влади.

Органи самоорганізації населення міста можна поділити на три групи:

ОСН населених пунктів	ОСН районів у містах	ОСН, що створюються частиною жителів населеного пункту
<ul style="list-style-type: none"> • до них відносяться, приміром, селищні комітети. Ці комітети створюють жителі селищ, що перебувають в адміністративних межах населеного пункту 	<ul style="list-style-type: none"> • жителі цих районів утворюють територіальну громаду, яка, проте, не виступає самостійним суб'єктом місцевого самоврядування 	<ul style="list-style-type: none"> • будинкові, вуличні, квартальні комітети, а також комітети мікрорайонів

Завдання органів самоорганізації населення:

- створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України;
- задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг;
- участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм.

Основні завдання органів самоорганізації населення обумовлені завданнями та функціями місцевого самоврядування та органів місцевого самоврядування.

Хто має право обирати і бути обраним до органу самоорганізації населення?

Обирати та бути обраними до органу самоорганізації населення можуть жителі, які на законних підставах проживають на відповідній території.

Забороняються будь-які обмеження права жителів, які проживають на відповідній території, на участь у відповідному органі самоорганізації населення залежно від їхньої раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, мовних або інших ознак.

Закон передбачає обмеження виборчого права при виборах органів самоорганізації населення.

Виборчі
цензи

ценз осілості - вимога проживати на відповідній території на законних підставах

віковий ценз - вимога щодо необхідності досягнення жителем вісімнадцяти років

ценз дієздатності - у виборах органу самоорганізації населення не беруть участі жителі, яких визнано судом недієздатними

Зазначені обмеження є необхідними, оскільки забезпечують свідоме волевиявлення жителів при виборах органу самоорганізації населення.

Які принципи покладені в основу організації та діяльності органів самоорганізації населення:

Принцип законності: ОСН організуються й діють лише на підставі та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України, іншими актами, які становлять правові основи їхньої організації та діяльності.

Принцип гласності: відкритість та прозорість діяльності ОСН, що передбачає своєчасне доведення їх рішень до відома жителів відповідної території, які мають право отримувати інформацію про роботу ОСН в повному обсязі і без будь-яких перешкод.

Принцип виборності:

а) обрання ОСН на основі загального, рівного виборчого права шляхом таємного голосування жителями, які на законних підставах проживають на відповідній території;

б) обмеження строку повноважень ОСН строком повноважень відповідної місцевої ради.

Принцип добровільності щодо взяття окремих повноважень міської ради: заборона покладатися на ОСН обов'язків, які не передбачені Положенням про орган або щодо виконання яких не було отримано його попередньої згоди.

Принцип територіальності: можливість утворення ОСН виключно за територіальною ознакою. Тим самим забороняється створення органів самоорганізації

населення за функціональною, галузевою або іншою ознакою.

Принцип підконтрольності та відповідальності перед відповідними радами:

- а) право міської ради та її виконавчих органів у межах своїх повноважень здійснювати контроль за фінансовою діяльністю ОСН;
- б) право відповідної міської ради, яка дала дозвіл на створення ОСН, достроково припиняти його діяльність у разі невиконання рішень ради, її виконавчого комітету;
- в) право міської ради здійснювати контроль за виконанням наданих ОСН повноважень.

Принцип підзвітності, підконтрольності та відповідальності перед жителями, які обрали орган самоорганізації населення:

- а) обов'язок ОСН періодично звітувати про свою діяльність на зборах (конференції) жителів за місцем проживання;
- б) право зборів (конференції) жителів за місцем проживання здійснювати контроль за фінансовою діяльністю ОСН;
- в) право зборів (конференції) жителів за місцем проживання достроково припинити повноваження ОСН у разі невиконання рішень зборів (конференції) жителів за місцем проживання або невиконання своїх повноважень.

Принцип фінансової та організаційної самостійності:

- а) заборона органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування та їх

посадовим особам втручатися в діяльність ОСН, крім випадків, передбачених законом;
б) право ОСН самостійно використовувати свої фінансові ресурси на цілі, визначені в Положенні про орган та в рішеннях відповідної місцевої ради.

В межах якої території діє ОСН?

Території
(межі)

селища

кварталу, кількох, однієї або частини вулиці з прилеглими провулками в місцях індивідуальної забудови

окремого мікрорайону, житлово-експлуатаційної організації в містах

одного або кількох районів у місті

будинку (кількох будинків) в державному і громадському житловому фонді та фонді житлово-будівельних кооперативів

Територія, у межах якої діє орган самоорганізації населення, визначається рішенням місцевої ради, що дала дозвіл на його створення.

МІСЦЕВИЙ РЕФЕРЕНДУМ

[Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»](#)

Місцевий референдум є формою прийняття територіальною громадою рішень з питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування.

Референдум є способом вирішення актуальних питань державного і місцевого значення. Народ або громада шляхом голосування безпосередньо може реалізувати свою суверенну владу. Таким чином, відбувається реалізація принципу народного суверенітету, який є засадою конституційного ладу, а народ і територіальна громада в такій спосіб може вирішувати нагальні питання розвитку держави і громади. Наявність конституційного і законодавчого регулювання, а також практики реалізації інституту референдуму, насамперед на місцевому рівні, є ознакою будь-якої демократичної держави і розвиненого громадянського суспільства.

Одним із перших законів незалежної України, був Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 року. Відповідно до положень цього закону було проведено два

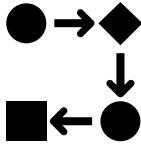
всеукраїнських референдуми та більше двохсот місцевих референдумів.

Із прийняттям 12 листопада 2012 році нового закону «Про всеукраїнський референдум», цей закон втратив свою силу. Новий закон встановив можливість проведення лише імперативного референдуму, виключивши підставу для проведення консультативних плебісцитів.

6 квітня 2018 року Конституційний Суд України ухвалив рішення про неконституційність Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 12 листопада 2012 року через порушення процедури його розгляду та ухвалення. На підставі встановлення нелегітимності мети цього закону і невідповідності його положень вимогам Конституції України, Конституційний Суд України дійшов до висновку, що зазначений закон повністю суперечить Основному Закону України.

Таким чином, після рішення Конституційного Суду України № 4-р/2018 в законодавстві, яке регулює форми безпосередньої демократії в Україні, утворилась прогалина, коли діють конституційні норми, що встановлюють можливість проведення всеукраїнських і місцевих референдумів. Але тепер повністю відсутні законодавчі можливості процесуального характеру, які би встановлювали процедури проведення будь-якого референдуму в Україні.

Територіальні громади не можуть реалізувати свій суверенітет повною мірою через відсутність закону про місцевий референдум.

ПІСЛЯМОВА

Інструменти громадської участі є дієвим механізмом соціальної мобілізації у громадах. Соціальна мобілізація – це дія, заснована на усвідомленні важливості людського фактору і спрямована на досягнення оптимального залучення, використання та підвищення людського потенціалу.

Соціальна мобілізація – це спланований процес, в якому всі основні зацікавлені сторони суспільства діють разом заради досягнення спільної мети.

Інструменти соціальної мобілізації

Набуття практичного досвіду демократичного лідерства, ефективного управління проектами та іншими громадськими ініціативами

Навчання активу громади навичкам демократичного лідерства, соціального партнерства, планування та проектної діяльності

Аналіз ситуації ініціативною групою та лідерами громади

Інформування населення про переваги співпраці у вирішенні місцевих проблем

Як оцінити готовність громади до соціальної мобілізації? Критерії.

Політична підтримка голови громади.

Результати соціальної мобілізації, які впливають на розвиток самоорганізації громади, залежить від стратегічної підтримки голови громади принципів демократії на місцях, прозорому та конструктивному партнерству з громадою на основі консенсусу та діалогу.

Відкритість керівництва громади до співпраці при обговоренні нагальних проблем громади у форматі відкритого та рівноправного діалогу.

Рівень поінформованості громади.

Необхідно забезпечити високий рівень інформованості населення про реальну ситуацію в громаді, причинно-наслідкові зв'язки проблем та можливостей їх вирішення.

Наявність потенціалу лідерства у громаді.

Громада повинна мати лідерів, готових на громадських засадах займатися її активізацією. Очевидно, що підготовка лідерів вимагає часу і сил.

Рівень згуртованості та ідентичності громади.

При відсутності проявів місцевого патріотизму залучення населення має нестабільний і короткочасний характер. Місцевий патріотизм допомагає посилити готовність мешканців громади до волонтерської роботи.

Рівень самодисципліни жителів є основою життєздатності і спроможності ініціатив та проєктів громади. Цей критерій дозволяє в будь-який час делегувати завдання членам громади та оцінити реальний людський ресурс громади.

ПРАКТИКУМ

Практикум №1.

Проаналізуйте відповідь на запит на інформацію. Щодо якої інформації було направлено запит? Чи володіє розпорядник інформацією такою інформацією?

Міністерство соціальної політики України
ДЕРЖАВНА СЛУЖБА ЗАЙНЯТОСТІ
(ЦЕНТРАЛЬНИЙ АПАРАТ)
СУМСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ЗАЙНЯТОСТІ
Путивльська районна філія

пр. Іоанна Путивльського, 59, м.Путивль, Сумська обл., 41500, Тел. (05442) 5-14-81, факс 5-53-01
E-mail: cz@ptv.sociz.gov.ua Код ЄДРПОУ 41963660

07.11.2019 № 396 /01-01

Лебідь Андрію
schwarzschanenreich@gmail.com

Про розгляд запиту
на інформацію

Надаємо відповідь на Ваш запит:

- загальна кількість безробітних станом на 07.11.2019 року по м. Путивль – 223 чол.
- з них:
  - жінки – 118 чол;
  - чоловіки – 105 чол;
  - безробітні за віковими групами:
    - до 25 років – 11 чол;
    - 25 – 44 років – 103 чол;
    - 45 – 60 років – 109 чол.

Директор Путивльської районної
філії Сумського ОЦЗ

О.В. Спориш

Практикум №2.

1. Запит і звернення. Яка різниця?
2. Що таке публічна інформація?
3. Що таке суспільний інтерес?
4. Хто може подавати запит?
5. Чи можна подати запит особисто?
6. Відповідь не надійшла вчасно, що робити?
7. Куди скажитись, якщо порушено право на інформацію?
8. Чи є комунальне підприємство розпорядником інформації?

Практикум №3.

Серед електронних петицій, на які триває збір підписів на порталі [Єдиної системи місцевих петицій](#), знайдіть:

1. Ті, які, на вашу думку мають найбільше шансів бути підтриманими громадянами;
2. Ті, які, на вашу думку мають найбільше шансів бути підтриманими органами влади;
3. Ті, які подані на розгляд органу влади, до компетенції якого це питання не належить;
4. Ті, які подані як петиція, але питання, яке вони піднімають, може бути вирішено за рахунок інших більш ефективних інструментів.
5. Категорію петицій з найбільшою їх кількістю, найпопулярнішою серед мешканців.

Практикум №4.

Аналіз міських бюджетів з використанням інструменту [«Відкритий бюджет»](#).

Який загальний розмір бюджету вашого міста?
ДОХОДИ

Які основні джерела надходжень до вашого міського бюджету? Назвіть найбільші статті

доходів. Від кого надходить найбільше офіційних трансфертів?

Назвіть найбільші джерела податкових надходжень.

ВИДАТКИ

На які сфери витрачається найбільше коштів з міського бюджету? Назвіть топ-5 статей видатків

Практикум №5.

Проаналізуйте [Бюджет міських ініціатив](#) м. Суми:

1. В якій категорії спостерігається найбільш активна подача проектів?
2. Проекти якої категорії найбільше отримали підтримки у мешканців міста?
3. Вкажіть відхилені проекти.
4. Визначте найдорожчий та найдешевший проекти.
5. Представники якої вікової групи найактивніші у підготовці та поданні проектів бюджету участі?

Практикум №6.

Підготуйте запит на проведення громадської експертизи.

Практикум №7.

Вставте пропущені слова (словосполучення):

З ініціативою про створення органу самоорганізації населення до сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради можуть звернутися ..... за умови, якщо в них брало участь (було представлено) не менше ..... жителів відповідної території, які мають право голосу. Обирається також ....., члени якої будуть представляти інтереси жителів - учасників зборів (конференції) у відповідній місцевій раді.

Орган самоорганізації населення обирається терміном на ....., якщо інше не передбачено рішенням ради чи положенням про орган самоорганізації населення.

Фінансовою основою діяльності органу самоорганізації населення є: .....; .....; .....

Практикум №8.

Проаналізуйте діяльність громадської ради при виконавчому комітеті Сумської міської ради та громадської ради при Сумській обласній державній адміністрації в розрізі тематики заходів та консультацій з громадськістю органів влади.

Практикум №9.

Підготуйте повідомлення про проведення мирного зібрання.

Практикум №10.

Методом мапування встановіть графіки прийому депутатів Сумської міської та Сумської обласної ради.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. **Звернення громадян до органів державної влади, або міського самоврядування з проханням про прийняття реалізації своїх законних прав та інтересів:**
  - a) клопотання
  - b) скарга
  - c) пропозиція
2. **Які звернення не підлягають розгляду**
  - a) звернення осіб, визнаних судом недієздатними; письмове звернення без зазначення трудової книжки
  - b) письмове звернення без зазначення місця проживання, без зазначення місця народження
  - c) письмове звернення не підписане автором, без вказаної кількості осіб в сім'ї; звернення осіб, визнаних судом недієздатними
  - d) письмове звернення без зазначення місця проживання, не підписане автором, з якого неможливо встановити авторство
3. **Які вимоги до звернення**
  - a) Зазначено прізвище, ім'я, по батькові; місце проживання; суть порушеного питання; підпис; зазначення дати
  - b) прізвище; ім'я; підпис
  - c) прізвище; дата народження; місце роботи; зазначення дати; ім'я
  - d) зазначено прізвище; ім'я; по батькові; місце проживання; суть порушеного питання; підпис; зазначення дати; місце роботи; свідоцтво про народження

4. Яке з наведених нижче тверджень відображає принцип прозорості влади?

- a) проведення періодичних виборів за багатопартійної політичної системи
- b) механізми, що забезпечують захист прав всіх громадян, навіть представників меншин
- c) механізми, що дозволяють громадянам отримувати інформацію про процеси прийняття та реалізації рішень органами влади
- d) механізми, що дозволяють громадянам висловлювати свою точку зору

5. У більшості демократичних країн світу використовується система «конституціоналізму». Це означає, що:

- a) голос більшості завжди відображений у законах
- b) органи влади обмежені лімітами та повноваженнями, визначеними у Конституції
- c) тільки публічні службовці можуть вносити зміни до конституції
- d) органи влади не зловживатимуть своїми повноваженнями

6. Приклади прозорості включають усе нижчезазначене, окрім наступного:

- a) Вимога до політичних партій та кандидатів розкривати інформацію про те, звідки надходять та як витрачаються кошти на передвиборчі кампанії
- b) Моніторинг владою засобів масової інформації для ідентифікації неналежного висвітлення ними діяльності органів влади
- c) Інформування громадськості про процес відбору суддів
- d) Запрошення громадськості відвідати пленарні засідання особисто чи за допомогою віртуальних методів

7. Система державного врядування в Україні має як горизонтальний, так і вертикальний поділ. Ця система передбачає все нижчезазначене, окрім:

- a) органи центральної влади зосереджуються на проблемах, які стосується всієї країни, наприклад, питання національної безпеки
- b) органи місцевого самоврядування створені для забезпечення потреб місцевих громад
- c) система убезпечує депутатів Верховної Ради від розгляду скарг громадян, отже, вони можуть зосередитися на своїх безпосередніх функціях
- d) для ефективного вирішення певного питання, громадяни України повинні розуміти, який рівень влади та який орган відповідальний за його вирішення

8. Яке з наведених нижче визначень найкраще описує поняття «громадянське суспільство»?

- a) державні організації, що заохочують громадян активно висловлюватися з суспільно важливих питань
- b) об'єднання, до яких зобов'язані вступити всі робітники
- c) організації, до яких люди можуть добровільно вступити для досягнення спільних інтересів
- d) політичні об'єднання, що інформують громадськість про кандидатів перед виборами

9. Якщо громадяни України вважають, що їхні права було порушено, яких заходів вони можуть вжити?

- a) вони можуть звертатися до засобів масової інформації, щоб створити публічний резонанс ситуації
- b) вони можуть звернутися за підтримкою до організації громадянського суспільства, що працюють у сфері захисту прав людини
- c) вони можуть подати позов до суду
- d) усе вищезазначене

10. Активне громадянське суспільство важливе для демократії, щоб:

- a) виконувати побажання органів влади
- b) обмежувати потенційне зловживання владою публічними службовцями
- c) обмежувати владу народу
- d) консультувати Президента країни

11. Для розвитку громадянського суспільства повинна існувати свобода об'єднань, оскільки

- a) люди повинні мати право об'єднуватися з іншими особами, з якими вони мають спільні цілі, після того, як уряд дав згоду на це
- b) люди повинні мати свободу організовуватися разом з іншими, щоб досягти цілей, які важко досягти самотужки
- c) роботодавці можуть багато дізнатися про людину, дослідивши, з ким вона об'єднується
- d) усі об'єднання можуть вільно використовувати будь-які засоби для досягнення своїх цілей, якщо вони працюють заради суспільного блага

12. Якщо демократична система ґрунтується на владі більшості, які обов'язки має демократична влада перед меншинами?

- a) повинні існувати механізми захисту прав меншин на вираження своїх поглядів
- b) меншинам необхідно гарантувати пропорційне представництво в органах влади
- c) влада зобов'язана представляти лише погляди більшості
- d) потрібно досягати компромісу з фракціями меншин у законотворчій діяльності

13. Громадяни України можуть спілкуватися з органами влади через консультації з громадськістю, які:

- a) проводяться на всіх рівнях влади в Україні
- b) організовуються тільки інституцією, яка відповідає за законопроект

- c) гарантують, що громадськість зможе вплинути на законотворчість
- d) проводяться лише з освіченими українцями

14. Місцеві ініціативи, референдуми, громадські слухання та доручення виборців – це:

- a) методи громадянської участі, які дозволяють громадянам вживати заходів для впливу на політику
- b) методи, які громадянин може використати лише один раз
- c) методи, не доступні для громадян України
- d) використовуються Верховною Радою України для перевірки громадської думки щодо закону, який пропонується прийняти

15. Можливість переглядати проекти рішень органів влади – це:

- a) повноваження, надані лише спеціальним радникам місцевих рад або депутатів Верховної Ради
- b) засіб, завдяки якому громадяни можуть надати пропозиції або зауваження щодо проекту
- c) відповідно до Конституції України, надається лише виборним посадовим особам
- d) дозволена один раз на місяць для громадян, які зареєструвалися заздалегідь

16. Яке з наведених нижче тверджень щодо запитів про надання публічної інформації не відповідає дійсності?

- a) Громадяни можуть подати запит на отримання інформації, зателефонувавши або написавши до органу влади, відповідальної за інформацію
- b) Орган влади повинен надати відповідь на запит не більше ніж протягом 20 днів
- c) Запити можна подавати лише тоді, коли існує надзвичайна ситуація або неминуча загроза для громадськості
- d) Представники громадськості мають право вимагати від міського голови надавати щорічний публічний звіт на відкритій зустрічі

- 17. Який з нижченаведених органів є місцевим органом виконавчої влади?**
- a) Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України
  - b) Обласна державна адміністрація
  - c) Обласна рада
  - d) Об'єднана територіальна громада
- 18. Який орган влади затверджує місцевий бюджет громади?**
- a) Верховна Рада України
  - b) Місцева рада
  - c) Міський голова
  - d) Місцева громада
- 19. На яких підставах місцева адміністрація може заборонити проведення мітингу?**
- a) Якщо погляди учасників є непопулярними
  - b) Якщо необхідний дозвіл не був отриманий на передодні мітингу
  - c) Якщо це загрожує правам інших людей
  - d) Якщо мітинг суперечить важливій державній політиці

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Кому ще, крім органів державної влади, можна відправити запит на публічну інформацію?
2. Чим відрізняється електронна петиція Президентові України і міському голові?
3. Які джерела фінансування бюджетів громадської участі?
4. Чи можна проводити мирні зібрання біля поліцейського відділку?
5. З якого питання мешканець міста може звернутися до депутата міськради?
6. Хто може бути ініціатором громадських слухань?

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

Електронні ресурси відкритих даних

Рейтинг Global Open Data Index

Open Data Barometer

Інформаційно-аналітичний сервіс
про державних службовців України
на основі електронних декларацій

Інтерактивна карта забрудненості
річок в Україні

Портал відкритих даних

Аналітичний інструмент для пошуку,
дослідження та візуалізації судових
рішень

Інтерактивна мапа міжобласних та
міжнародних автобусних маршрутів

Відкрита медреформа

Стан покриття на автомобільних
дорогах

Рейтинг прозорості міст України

Мапа транспортних мереж міст
України

Пошуково-аналітична система з
публічних фінансів «007»

Система YouControl — онлайн-
сервіс перевірки компаній

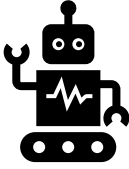

Розумне місто: всеукраїнська
платформа електронного
врядування та демократії

ДЕ ШУКАТИ ВІДКРИТІ ДАНІ?

ЧАТ-БОТИ

Чат-бот – комп'ютерна програма, розроблена на основі нейромереж та технологій машинного навчання, імітує розмову з людиною

@OpenDataUABot - сервіс пошуку в державних даних компаній, людей, авто та нерухомості

@zheglovbot - сервіс пошуку по відкритим та закритим базам даних

@SaveEcoBot - моніторинг якості повітря

@007bot - розслідування транзакцій державних підприємств

@Автобот - консультації щодо адмінпослуг сервісного центру МВС

@RailwayBot - інформація про сервіси Укрзалізниці

@criminal_code_ukr_bot - кишеньковий ККУ у вашому телефоні

@UACodes_bot - кодекси України

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрам'юк І. Демократія участі: механізми громадської участі на місцевому, регіональному та національному рівнях. Київ, 2014. - 50 с.
2. Відкриті дані українських міст. Рекомендації щодо впровадження політик. Київ: Громадська мережа ОПОРА. – 46 с.
3. Головенко Р. Б., Котляр Д. М., Слизьконіс Д. М. Доступ до публічної інформації: посібник із застосування «трискладового тесту». – Київ: ЦПСА, 2014. - 152 с
4. Громадські слухання як засіб вирішення проблем територіальних громад: практичний посібник / за заг. ред. М.Д. Городка. – Київ, 2016. – 112 с.
5. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А.І. Семенченка, В.М. Дрешпака. – Київ. 2017.
6. Ковальчук А., Ханжин В., Кудлатський Я. Економічний потенціал відкритих даних для України. Київ, 2018. – 38 с.
7. Місцеві ініціативи та залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Карий О.І., Панас Я.В. – Київ: ТОВ «Підприємство «Ві Ен Ей», 2015. – 176 с.
8. Савчук А., Величко Р. Відкриті дані для міст. Практичний аспект. Київ: Громадська мережа ОПОРА. – 67 с.
9. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: посіб. Київ : Ленвіт, 2012 . – 64 с.
10. Форми та методи залучення громадськості: Навч. посіб / за ред. В. Артеменка. - Київ: ІКЦ Леста, 2007.– 248 с.

ЗМІСТ

Передмова.....	3
Класифікація типів громадян.....	4
Інструменти громадської участі.....	6
Електронна демократія в Україні: огляд інструментів.....	10
Запит на інформацію.....	12
Звернення громадян.....	17
Електронна петиція.....	20
Місцева ініціатива.....	23
Громадська експертиза.....	28
Мирні зібрання.....	31
Діалогові інструменти громадської участі.....	37
Громадські слухання.....	40
Консультативно-дорадчі органи.....	43
Органи самоорганізації населення.....	48
Місцевий референдум.....	54
Післямова.....	56
Практикум.....	58
Тестові завдання.....	62
Корисні посилання.....	68
Чат-боти.....	71
Список рекомендованої літератури.....	72

Навчально-методичне видання

ЛЕБІДЬ Андрій Євгенійович
НАЗАРОВ Микола Сергійович

Навчально-методичний посібник

Художнє оформлення обкладинки А. Є. Лебідь
Комп'ютерне верстання А. Є. Лебідь

Стилістика та орфографія авторів збережені

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. ____. Обл.-вид. арк. ____.
Тираж 100 прим. Замовлення № ____.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет
вул. Римського-Корсакова 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК 3062
від 17.12.2007 р.